

УДК (UDC) 327 : 321.72 (439) "21"
DOI: 10.26693/ahpsxxi2024.07.057

THE ORIGINS OF VIKTOR ORBAN'S PRO-PUTIN POLITICAL SYMPATHIES

Yurii Zemskyi,

e-mail: yury_zemskyi@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8085-0977>

Khmelnyskyi National University,

Ukraine, 28016, Khmelnytskyi, Instytut'ska st., 11

Yurii Mudryk,

e-mail: mudrykyur@khmnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5177-3885>

Khmelnyskyi National University,

Ukraine, 28016, Khmelnytskyi, Instytut'ska st., 11

Abstract

In the political discourse of modern Europe, the expression 'Viktor Orban's pro-Putin policy' is no longer regarded as a phrase that characterized the specifics of Hungary's political orientation. Over the past two years, the very content of Hungarian politics and political speculations have become an issue that is being widely discussed and analyzed in EU as it creates considerable difficulties for the EU members. The foundations of democracy, undoubtedly, require respecting any electoral choice if it is made in compliance with the basic principles of free expression of will. However, the fact that Hungarian society approves of the position of its government that utterly resists common European efforts to restrain the blatant violation of international law foundations is worrying and requires thorough research.

Analysis of evolution of V. Orban's political views and statements, as well as those of his party members, with whom he has won the fourth consecutive election, allows us to conclude that they have identified those 'sensitive problems' in Hungarian society that let them stay in power by appealing to the interests of the majority of Hungarians. Moreover, having been in power for a long time, the party members of Orban's political circle have managed to fuel such aspirations of Hungarian society that align with the political course offered by the government. The theme that ideally "rallies the Hungarian people with the government" represented by Orban's party, is the memory of "the great past of their homeland, which was illegally stolen by their neighbors". That is the theme of the so-called 'Great Hungary' and the 'Trianon Treaty' that literally 'stripped' Hungary triggers the national aspirations of modern Hungarians and consistently allows us to see Orban's party as the only political player that 'genuinely realizes' the burden of this 'national tragedy'.

Thus, the way of shaping political atmosphere in Hungary, in the dimension of establishing relations between the government and the people, is quite similar to the patterns of shaping political atmosphere in Russia, where the government also 'feeds its electorate' on memories of the "great past, illegally taken away by the predatory liberal democrats of the hostile West". It is no coincidence that Russians are consistently and continually being told that the collapse of the USSR is their greatest national tragedy of the previous century.

Therefore, it is possible to assume that it is the Russian experience of political manipulation that has become a model for Orban's party to follow. Indeed, the Russians have been successfully imitating the observance of the basic principles of democracy for decades, while the government remained unchanged and at the same time "bathed in the love of a grateful and happy nation". It is this reality that is so attractive to Orban, and therefore his 'pro-Putin policy' is in fact only an imitation of the Russian political technology of 'brainwashing his own electorate'.

Keywords: V. Orban, Hungary, 'pro-Putin policy', Trianon Treaty, national experiences

КОРІННЯ ПРОПУТІНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ СИМПАТІЙ ВІКТОРА ОРБАНА

Юрій Земський,

e-mail: yury_zemsky@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8085-0977>

Хмельницький національний університет,
Україна, 28016, м. Хмельницький, вул. Інститутська, 11

Юрій Мудрик,

e-mail: mudrykyur@khmnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5177-3885>

Хмельницький національний університет,
Україна, 28016, м. Хмельницький, вул. Інститутська, 11

Анотація

У міжнародному спілкуванні сучасного європейського простору вислів: «пропутінська політика Віктора Орбана» – перестав бути просто висловом, яким характеризували певний час, донедавна самотність політичного курсу Угорщини. Впродовж останніх двох років сам зміст угорської політики став міжнародною проблемою, що обговорюється, аналізується, створює чималі труднощі на теренах ЄС, й потребує вирішення. Засади демократії, звичайно, вимагають шанувати будь який електоральний вибір, якщо він реалізований з дотриманням базових принципів вільного волевиявлення. Однак, коли угорське суспільство схвалює позицію своєї влади, що не приєднується до дій із належного протистояння відвертим прецедентам наруги над самими основами міжнародного права – це викликає занепокоєння і спонукає до вивчення проблеми.

Аналіз еволюції політичних поглядів і заяв особисто В. Орбана, а також партії, яку він очолює, і з якою перемагає вчетверте підряд на виборах – дозволяє констатувати, що вони віднайшли ті «чутливі точки» в угорському суспільстві, що дозволяють їм завжди бути актуальними та затребуваними, як виразники інтересів більшості угорців. Більше того, тримаючи тривалий час владу, партійці з політичного кола В. Орбана своїми діями самі підживлюють серед угорців ті настрої, які вимагають винятково того політичного курсу, що пропонується владою. Темою, що ідеально «єднає угорський народ із владою», репрезентованою партійцями В. Орбана – стала національна пам'ять про «велике минуле своєї вітчизни, що було незаконно окрадене сусідами». Тобто, тема «Великої Угорщини» та «Тріанонського договору», який ту державу «обікрав» – вміло розпалює національні переживання сучасних угорців і стабільно дозволяє бачити саме у партії В. Орбана єдину силу, яка «належно усвідомлює» вагу вказаної «національної трагедії».

Отже, вибудовування політичної атмосфери в Угорщині, у сенсі налагодження відносин між владою та народом – цілком уподібнюється до таким же чином вибудованої політичної атмосфери в Росії, де також влада «годує свій електорат» спогадами про «велике минуле, незаконно відібране хижими лібералами-демократами ворожого Заходу». Не випадково росіянам стабільно і послідовно навіюється, що розвал СРСР є найбільшою їхньою національною трагедією минулого століття.

Тому є підстави припустити, що саме російський досвід політичного маніпулювання став взірцевим для наслідування партією В. Орбана. Адже, насправді, у росіян впродовж десятиліть успішно імітується дотримання базових принципів демократії, а тим часом влада залишається незмінною, і водночас «купається в любові» вдячного та щасливого народу. Саме така реальність є привабливою для В. Орбана, і тому його «пропутінська політика» насправді є лише наслідуванням російської політтехнологічної методології «обробки власного електорату».

Ключові слова: В. Орбан, Угорщина, «пропутінська політика», Тріанонський договір, національні переживання

Постановка проблеми. Політичний курс, що здійснюється протягом останніх років прем'єр-міністром Угорщини Віктором Орбаном, давно опинився у центрі уваги європейських політиків, політологів, журналістів, а відтак і громадськості, оскільки вже досить довго створює повний дисонанс зі звичним середовищем загальноєвропейського політичного континууму. Звісно, політичне середовище Європи не є однорідним, і засади демократії дозволяють знаходити можливість самореалізуватися представникам найрізноманітніших політичних напрямків і спрямувань. Проте, базовими основами, що завжди залишаються у переважаючому обсязі в свідомості європейців – є ліберально-демократичні цінності: свобода особистості, верховенство права, шанування міжнародно-правових угод тощо. Але В. Орбану вдається вже тривалий час знаходити повну підтримку в угорському суспільстві, виступаючи із гаслами критики ліберальної демократії та впроваджуючи реформи правоконсервативного спрямування (що цілком співпадає із гаслами в політиці путінської Росії), а отже й щодо розв'язаної Росією війни проти України, угорський прем'єр-міністр говорить про необхідність пошуку порозуміння із кремлівським режимом (прикриваючись маніпулятивною риторикою «миролюбства» та недопущення «ескалації»). А крім того, у зовнішній політиці докладає зусиль аби зберегти постачання в Європу російських енергоносіїв і водночас усіляко толерує утвердження китайської присутності на Європейському ринку. Такі політичні симпатії угорців (які своєю більшістю схвалюють політику В. Орбана) насправді спантеличують, особливо враховуючи членство їхньої країни у блоці НАТО, правові зобов'язання в межах ЄС і наявність ще живих свідків кривавої розправи радянських комуністів над Угорським демократичним повстанням 1956 р.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Тема феномену сучасної угорської політики постійно перебуває у полі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Зокрема, у різних ракурсах цієї проблематики останнім часом торкалися О. Бертолон (Bertolon, 2019), В. Бусленко (Buslenko, 2021), М. Зан (Zan, 2021), Ю. Остапець (Ostapets & Корунети, 2022; Ostapets & Radko, 2023), Ю. Копинець (Корунети, 2020), А. Романюк і В. Литвин (Romanyuk & Lytvyn, 2016), Ф. Кудрін (Kudrin, 2022), Г. Зеленько (Zelenko, 2017), П. Яцина (Yatsyna, 2023), І. Ллов (Llov, 2013), Н. Волкер (Walker, 2022), Б. Гушка (Huszka, 2021), Г. Егрі (Egry, 2020), П. Креко (Krekó, 2022), Ж. Селені (Szelényi, 2023), А. Кьорешенї (Kőrosényi, 2015) й інші. Показово, що за багатьма ознаками, які відзначають більшість названих дослідників – приклад Угорщини виглядає наразі класичним відтворенням політичного режиму «неліберальної демократії» – поняття впровадженого ще наприкінці 1990-х років американським дослідником Ф. Закарією, на означення політичної ситуації, коли демократичним шляхом до влади приходять люди, які починають поступово обмежувати конституційні права громадян, свободу слова, вільних зібрань, вдаються до порушення традиційного розподілу влади на окремі гілки, скорочують у країні вплив ролі народовладдя, і при цьому намагаються якомога на довше самим залишатися на зайнятих посадах (Buslenko, 2021). Тож не випадково, після чергової перемоги партії В. Орбана на останніх виборах, до Національної Асамблеї (у квітні 2022 р., із формуванням його прихильниками знову конституційної більшості в Угорському парламенті), депутати Європарламенту прийняли у вересні 2022 р. резолюцію із визначенням, що Угорщина під керівництвом В. Орбана стала «гібридним режимом виборчої автократії», зазначивши водночас триваючий у цій країні процес ерозії демократії й основних прав і верховенства закону (Kudrin, 2022).

Метою дослідження є виявлення й аналіз складових, що обумовлюють широку підтримку в угорському суспільстві політичного курсу проваджуваного партійною силою Віктора Орбана на віддалення від європейських ліберально-демократичних засад, а відтак свідоме/несвідоме політичне співпадіння із путінським політичним курсом у Росії.

Виклад основного матеріалу. Національно-консервативна партія Фідес (Fidesz – є абрєвіатурою повної назви партії – Альянс Молодих Демократів) була заснована у 1988 р., як антикомуністична, лібертаріанська партія, орієнтована на ринкові перетворення та євроінтеграцію. З початку створення В. Орбан був членом-співзасновником і керівником партії. А вже з кінця 1990-х років Фідес стала провідною та визначальною у розвитку реформаторського політичного курсу Угорщини (Ostapets & Radko, 2023: 82). Власне, під реформаторським брендом Фідес, впродовж 1998-2002 років В. Орбан вперше очолював угорський уряд, і тоді його діяльність асоціювалася зі сприянням розвитку парламентської демократії, з проведенням реформ ліберального спрямування, з підготовкою країни до входження у блок НАТО (1999 р.) та вступу до Європейського Союзу (2004 р.). Прийшовши до влади у 1998 р., 35-ти річний В. Орбан був першим главою держави на теренах посткомуністичної Східної Європи, що жодним чином не був у минулому пов'язаний із компартією, а відтак символізував власною постаттю прогресивний «вітер демократичних змін» (Victor Orban).

Згодом, після двох термінів перебування при владі партії соціалістичного спрямування, В. Орбан у 2010 р. вдруге став прем'єр-міністром Угорщини, і з того часу вже не випускає владу зі своїх рук дотепер. Причому, до часу другого повернення у владу, він так само залишався на демократичних позиціях, засуджуючи агресивну політику Росії. Зокрема, у 2007 р. знаковою стала його теза: «Нафта може приходити зі сходу, але свобода завжди приходить із заходу» (Szelényi, 2023), а з початком збройного вторгнення росіян у Грузію 2008 р., він рішуче засудив такі дії та нагадав тоді угорцям про моральний обов'язок підтримувати країну, яка бореться за суверенітет (Szelényi, 2023).

Однак, після виборів 2010 р., отримавши в парламенті конституційну більшість, прихильники В. Orbana (партія Фідес у коаліції з партією ХДНП – Християнсько-демократичною народною партією) у перші ж роки приходу до влади провели (у 2011 р.) в країні конституційні реформи – було скорочено (із 386 до 199) число парламентарів, змінено виборчу систему (вибори у мажоритарних округах стали проводитися в один тур і для перемоги достатньо тепер набрати відносну більшість голосів), значно посилена була вага виконавчої влади й особливо прем'єр-міністра (Bertolon, 2019: 75).

Далі, правлячі партії Фідес / ХДНП поширили свій вплив навіть на прокуратуру та Конституційний суд країни (Bertolon, 2019: 75). Більше того, продовжуючи зміни у політичному «правому» спрямуванні, в сфері ідеології максимально популяризувалася підтримка угорською державою закордонної діаспори та було законодавчо максимально спрощено процедуру отримання угорського громадянства. Будапешт створив цілу мережу органів державного управління, що підтримують контактування із угорцями за межами країни та залучають їх як певний інструмент впливу в реалізації зовнішньої та внутрішньої політики. Також у дусі класичного консерватизму – до тексту Конституції було внесено положення, що християнство є основною релігією угорців (Bertolon, 2019: 75).

З таким багажем перетворень прихильники курсу В. Orbana перемогли на чергових виборах у квітні 2014 р. А вже у липні того ж року, переобраний прем'єр-міністр виступив із знаковою програмною промовою, де заявив, що глобальні політичні процеси у світі зумовлюють необхідність відходу в державному управлінні від ідей ліберальної демократії, бо вона нібито не здатна забезпечити сталий економічний розвиток і підвищення рівня добробуту громадян. І тоді ж висловив думку, що взірцями, які заслуговують наслідування, треба брати політичні системи таких країн як Росія, Китай, Туреччина, Сінгапур (Bertolon, 2019: 75). Це було сказано в той час, коли щойно анексувавши Крим, росіяни підло наروضували гібридне підпорядкування окремих районів Донецької та Луганської областей, транслюючи водночас всіма засобами інформації про «нас там нет» і «внутрішній конфлікт» в Україні.

Вказана трансформація політичної системи Угорщини відразу викликала серйозні занепокоєння серед інтелігенції та науковців. Зокрема, Інститутом політології Центру дослідження суспільних наук Академії наук Угорщини, під керівництвом професора Андраша Кьорешенї було проведено ґрунтовне дослідження, із оприлюдненням результатів у 2015 р., де сформовану в країні політичну систему було названо «режимом Орбана», а методи його владного правління такими, що вочевидь виявляють авторитарні тенденції (A magyar politikai rendszer, 2015: 406).

У наступних чергових парламентських виборах вже двічі (у 2018 і 2022 рр.) знову ж партія Фідес у коаліції з ХДНП перемагали з набранням конституційної більшості голосів (у 2018 р. – 67%, у 2022 р. – 67,8%). Характерно, що і явка виборців в обох випадках також була майже ідентичною: у 2018 р. – 68,1%, у 2022 р. – 68,7% (Ostapets & Radko, 2023: 85), що засвідчує про формування в Угорщині сталого ядра прихильників політичного курсу В. Орбана. А також, що майже третина угорців є або байдужими до виборів, або усвідомлюють неможливість зламання виборчої тенденції, що склалася після реформи виборчого законодавства.

Аналізуючи таку реальність у політичному житті Угорщини, є підстави стверджувати, що симпатії угорців до «правої» ідеології обумовлені вмілим віднайденням партійцями коаліції Фідес / ХДНП тих чутливих точок, тиснучи на які, вони змогли зручно маніпулювати та завойовувати прихильність. Звісно, що головною підставою, яка спонукала В. Орбана та його партійців вдатися до критики ліберальної демократії – були економічні труднощі, з якими зіштовхнулася країна в процесі переходу до механізмів ринкової конкуренції. Окрім того, наслідки економічної кризи 2008 р., які переживала Європа – дали поштовх В. Орбану шукати альтернативних методів завоювання прихильності своїх виборців. Як констатує Жужанна Селенї (у минулому угорська політикиня, а тепер дослідниця й експерт з питань зовнішньої політики) – саме після кризи 2008 р. В. Орбан прийшов до думки, що домінування Заходу йде на спад і тоді ж він «почав залицятися до Росії, Туреччини та Китаю аби за їхньої підтримки створити ширші економічні відносини для Угорщини, і надати їй значення провідної сили нового ядра Центральної Європи» (Szelényi, 2023).

Однак, аналіз радикальних змін, що відбулися в сфері політичних симпатій В. Орбана, дозволяє стверджувати, що не тільки задля вирішення економічних проблем він шукав зближення із вказаними країнами, вони приваблювали також політичними атмосферами, що в них панували – де влада і народ завжди нібито перебувають «у згоді та єднанні», в «повному взаємному порозумінні», а відтак влада стабільно та незмінно залишається десятиліттями біля керма. Вочевидь він прийшов до розуміння, що досягнути істотних позитивних зрушень в економіці Угорщини (аби усі швидко відчували на собі покращення життя) буде здійснити важко – тож було вирішено звернути увагу на політичні технології, що культивувалися в Росії, де нібито зберігається режим демократії, адже вибори відбуваються, народ демонструє волевиявлення, але водночас – стабільно законсервованою є реальність повного схвалення та задоволення від незмінності влади. Таким чином, партійці Фідес / ХДНП і В. Орбан почали у своїй політиці «грати на струнах» національних почуттів угорців, тобто вдалися до використання елементів ідеології націоналізму аби згуртувати електорат своїх прихильників навколо спільної ідеї, що об'єднає їх із владою, як носія цієї ідеї.

Подібно послідовності російських технологічних прийомів, партійці з коаліції В. Орбана також розпочали свій похід «у здобутті власного авторитету» із обмеження свободи слова. Про це фахово відзначали угорські політологи у згаданому вище дослідженні. Зокрема, на думку А. Кьорешенї, ухвалений за наполяганнями уряду В. Орбана новий закон «Про ЗМІ» встановив значний контроль держави над незалежними засобами масової інформації, попри те, що відразу викликав істотну

критику з боку офіційних структур Брюсселя, правозахисників і журналістів як угорських, так і інших країн ЄС (A magyar politikai, 2015: 410).

Одночасно з тим, подібно російському зразку – уся діяльність угорської влади в подальшому висвітлювалася у ЗМІ винятково як літопис суцільних перемог, що змінюють одна другу. Так, у 2010-2011 рр. уряд вихваляли за успішне вирішення питання виходу країни з економічної кризи та врятування від девальвації форинта; у 2012-2013 рр. уряд успішно протистояв намаганням Брюсселя та МВФ диктувати свої умови в економічній політиці Угорщини; у 2015-2016 рр. героїзм уряду проявився у боротьбі проти міграційної кризи в Європі; у 2017-2018 рр. владою використано було український Закон «Про освіту», який нібито критично неприпустимо порушував права угорської національної меншини в Закарпатті. Звісно, що усі вказані дії урядовців супроводжувалися активними інформаційними кампаніями в контрольованих ЗМІ та створювали атмосферу «ідейного та політичного єднання» уряду зі своїм народом, подавалися як наполеглива та переможна боротьба влади в інтересах угорського народу, а отже й задоволення потреб виборців.

Зрештою, сфера національних почуттів угорців є так само чутливою, як і в росіян, оскільки подібно останнім, вони також мають історичну спадщину пам'яті про «велику країну, яку втратили». Тому й «перемоги уряду В. Орбана» сприймаються не просто як зміло побудована політика, але й також як певна компенсація (сатисфакція) «несправедливості з боку сусідів» – інших країн і народів, адже усі вони «незаконно користуються тим, що колись належало нам».

Показово, у цьому сенсі, що саме партійці Фідес / ХДНП, прийшовши до влади і маючи конституційну більшість, внесли в Основний Закон Угорщини ще у 2011 р. нагадування, що сучасна держава є правонаступницею Угорського королівства Святого Іштвана (Bertolon, 2019: 75). Хрещений іменем Стефан I, він також охрестив народ угорський і приблизно у 1000 р. був коронований і започаткував династію, що успішно підпорядковувала собі навколишні землі й інші народи, сформувавши велику державу, яка у різний час включала частково території нинішньої Словаччини, Хорватії, Сербії, Словенії, Румунії, Австрії, Карпатську Русь.

Після кількох століть війн, завоювань і поділів, яких зазнали угорці від турків-османів, вони знову відродилися до автономного державного життя та зросли територіально, опинившись у підпорядкуванні австрійської династії Габсбургів. Особливо велично-історичною стала австрійсько-угорська угода 15 березня 1867 р., що надала Угорщині значну внутрішню автономію, а відтак перетворила її на повноцінну другу половину Австро-Угорської імперії.

Попри те, що главою угорської держави продовжував залишатися австрійський імператор, а зовнішня політика так само вирішувалася у Відні, 1867 р. насправді «подарував» угорцям цілу низку переваг, яких були позбавлені усі інші народи, що перебували на той час у складі цієї самої імперії (українці, поляки, чехи, словаки, хорвати, румуни й інші). Найбільше значення, безперечно, мав самостійний угорський парламент у Будапешті, що самим фактом власного існування повертав угорцям їхню політичність. Адже нехай навіть без справжньої незалежності, але зберігаючи федеративний зв'язок із Австрією, угорці мали можливість набувати досвіду державо-будівничого життя.

Угода 1867 р. визначила долю Угорщини аж до останнього року Першої світової війни, тобто на півстоліття. Її кордони питомо Угорщини (у складі Австро-Угорської імперії) на межі XIX-XX ст. приблизно відповідали кордонам існуючим ще за доби Середньовіччя, тобто періоду найвищого розквіту їхньої ранньої держави. І характерно, що окрім власне угорських земель, включали в себе також частини сучасних України, Словаччини, Хорватії, Сербії, Румунії та навіть Австрії. Етнічне, лінгвістичне та релігійне розмаїття Угорського королівства також було не менш різноманітним, аніж у цілому в усій Австро-Угорській імперії. Й саме ця особливість розмаїття зіграла на шкоду Угорщині із завершенням Першої світової війни. Адже тоді, пам'ятаємо, у часі припинення існування імперії було проголошено право

самовизначення націй, а відтак народи, що були об'єднані в Угорському королівстві – відходили від нього, формуючи власні національні держави.

На загал, участь угорців у Першій світовій війні була справжньою трагедією у багатьох відношеннях. За підрахунками дослідників, втрати самої Угорщини склали понад половину всіх демографічних втрат Австро-Угорської імперії, перевищивши 660 тис. осіб лише вбитими (Hungary – WWI Losses). Проте, ще більш трагічно оцінюються угорцями політичні наслідки тієї війни. З розвалом Австро-Угорської імперії наприкінці 1918 р., угорці за півтора наступних роки тричі змінювали владу, проголошуючи Угорську Демократичну Республіку, згодом Угорську Радянську Республіку, а після пережитої румунської інтервенції – поновили назву Угорське королівство («монархія без монарха», як це справедливо називали) із владою адмірала колишньої імперії Габсбургів Мілоша Горті (з 1 березня 1920 р.) у статусі регента.

Саме у такий час перебування Угорщини в стані величезних людських і матеріальних втрат, громадянського розбрату – країни переможниці у Першій світовій війні встановили угорцям нові територіальні кордони. 4 червня 1920 р. у Версалі було підписано Тріанонський договір, за яким Угорщина втратила майже дві третини довоєнних територій. Словаччина та Закарпатський край, відомі серед угорців як Верхня Угорщина – увійшли до складу Чехословацької Республіки. На сході, Трансільванія стала частиною Румунського королівства. На південному заході, Хорватія та Воєводина перейшли до складу Королівства Сербів, Хорватів і Словенців (КСХС). А також Румунією та КСХС було поділено між собою історичний край Банат. Незначні частини земель на заході відійшли Австрії, тобто державі, що після війни була у тому ж статусі, що і сама Угорщина. І навіть малесенькі клаптики території були віддані відродженій Польщі, а також Італії, зокрема, портове місто Трієст, що в минулому було базою угорського королівського флоту (Schmied-Kowarzik, September 16, 2016).

Звісно, що Тріанонський договір, з самого часу його підписання і дотепер, сприймається трагедією та ганьбою серед кіл національно свідомої угорської спільноти. Як зазначає, Габор Еґрі, історик і доктор Угорської академії наук – найбільш значущим із чинників, що завжди сприймався особливо чутливо – вважається порушення права угорців на національну самобутність. Почуття невдоволення, і навіть обурення, завжди швидко опановували угорську спільноту кожного разу, коли неодноразово порушувалися права угорських етнічних меншин на територіях, що були втрачені Угорщиною після 4 червня 1920 р. Більше того, Тріанонський договір породив в Угорщині спекулятивні домисли на обивательському рівні, що він став результатом махінацій внутрішніх ворогів (євреїв, масонів, лібералів і подібних інших), без зловорожих дій котрих, колапсу Угорського королівства можна було б запобігти (Egry, 2020).

Почуття жорстокої несправедливості умов Тріанонського договору, яке переживали угорці, зблизило їх відразу тоді ж із німцями, котрі так само вважали цілком несправедливим, що всю вину за розв'язання Першої світової війни було покладено винятково на них. Тож не дивно, що Угорське королівство приєдналося у 1930-х роках до блоку сил, які бажали реваншу та «відновлення справедливості», яка мала знову ж включати в себе усі угорські території доби Австро-Угорської імперії, режим Горті увійшов у коаліцію із нацистським режимом у Німеччині та фашистським режимом в Італії. З утвердженням вказаних сил при владі, було навіть проведено так звані «Віденські арбітражі» (у 1938 та 1940 рр.), на яких буцімто засудили незаконність рішень 4 червня 1920 р. та «відновили історичну справедливість». Зокрема, за підсумками першого арбітражу Угорщина повернула у своє підпорядкування землі південної Словаччини, а також отримала дозвіл на захоплення Закарпаття, шляхом знищення проголошеної на той час держави – Карпатської України. Другий арбітраж відновив угорський контроль над Трансільванією, яку Румунія, під німецьким тиском, була змушена передати

«добровільно». Однак, будучи навіть союзницею нацистського «Нового порядку» в Європі, Угорщина не змогла тоді задовольнити усіх своїх реваншистських амбіцій. Звісно, після окупації Центральної Європи військами Червоної армії у 1944-45 рр., усі рішення обох арбітражів закономірно були скасовані, й Угорщину знову було повернуто до кордонів визначених у 1920 р.

Незагоєна рана національної пам'яті угорців про Тріанонський договір є тепер постійною зручною темою, яку можна експлуатувати з політично-популістською метою. Саме у цьому треба бачити зміст зближення риторики прихильників В. Орбана із пропутінськими пропагандистами Росії. Тобто, як одними, так і другими використано споріднену технологію «впливу на національні почуття», що ґрунтуються в обох випадках на великодержавних амбіціях.

Отож, значною мірою популярність партії Фідес була вибудована також на спекуляціях щодо Тріанонського договору, його «несправедливих» рішеннях, а також на співчуттях до умов життя усіх представників угорської нації, що станом на сьогодні перебувають за межами своєї етнічної Батьківщини. Показово також, що в ході загальнонаціонального опитування Угорською академією наук, було виявлено, що 85% угорців дотепер вважають Тріанонський договір найбільшою трагедією в історії Угорщини (Than & Fenyu, June 4, 2020). Вже у 2010 р. угорський парламент проголосив 4 червня – Днем Угорської Національної Єдності, днем, коли всі угорці, незалежно від місця свого проживання, мають згадати про свою приналежність до великої угорської нації, без прив'язки до актуальних політичних кордонів.

Характерно також, що у соту річницю підписання Тріанонського договору, тобто у 2020 р., прем'єр-міністр В. Орбан проголосив: «У результаті диктаторського рішення дві третини території країни та 63 відсотки населення були відрізані від нас; таким чином, кожен третій угорець опинився поза нашими кордонами. Вочевидь, цей вердикт був смертним вироком для нас» (Bayer & Rosca, June 4, 2020). Угорці за останні десятиліття навіть виробили у себе звичку споруджувати монументи, які тим чи іншим чином торкаються «тріанонської сторінки» їхньої історії. Зокрема, яскравим прикладом є Монумент Національної Солідарності, на якому викарбовано назви всіх міст, містечок і сіл у відповідності до угорського перепису населення, що зберігся із 1910 р. (Thorpe, June 4, 2020). Звісно, в такому культі пам'яті угорців про Тріанонський договір можна побачити пряму аналогію із російським культивуванням Перемоги у Другій світовій війні, що також виконує роль «свята національного єднання», а отже ці дві події, попри те, що створюють протилежні емоційні настрої (негативу й позитиву) – насправді відіграють однакову ідеологічну роль.

Звісно, що за законом «тяжіння подібного до подібного» В. Орбан бачить у кремлівському диктаторові образ «вартий наслідування» – «сильний лідер, занурений у невимірно палку любов свого народу». Поза сумнівом, що й останньому приємно бачити на теренах ЄС «собі подібного», тож на цих засадах і відбувається їхнє особистісне та міждержавне зближення, а також взаємовигідна співпраця. Наслідуючи росіян, упродовж 2010-2014 рр. уряд В. Орбана націоналізував кілька іноземних енергетичних компаній і реприватизував їх бізнесменам, близьким до уряду. Таким чином, В. Орбан отримав контроль над торгівлею енергоносіями за участю Росії та домовився про нові угоди, що стосуються його власних політичних інтересів у РФ. Як зауважує Ж. Селені – у 2014 р. В. Орбан уклав таємну угоду з Росією про будівництво в Угорщині атомної станції за російський кредит, що створило звичайно тепер фінансову залежність. Крім того, Угорщина активізувала співпрацю з будівництва нового газопроводу в обхід України і, як наслідок, у 2021 р. був відкритий Турецький потік. Того ж року Угорщина уклала нову газову угоду з Росією на 15 років. А ще угорський уряд приєднався до суперечливого російського Міжнародного інвестиційного банку, який розмістив свою штаб-квартиру в Будапешті. Більше того, вказаний банк отримав дипломатичний статус, що породило занепокоєння щодо національної безпеки. Відтак, вже до 2021 р. Угорщина стала

більше залежною від Росії, аніж будь-коли з часу розвалу табору соціалістичних країн у 1990-х роках (Szelényi, 2023).

Така тісна співпраця породила багато розмов і підозр щодо того, нібито В. Орбан є прямим агентом інтересів Росії в Європі. Однак, не варто цих підозр і перебільшувати. Переконаливіше виглядає припускати, що партійці з коаліції Фідес / ХДНП зішлись із росіянами саме на темі запозичення технології «роботи з виборцями» та виховання із них «відданого електорату». Така думка оперта на ту реальність, що на загал ставлення угорців до росіян важко назвати дружнім. Угорці насправді досі пам'ятають придушення росіянами свого повстання у 1956 р. А проросійські симпатії, як відзначають угорські дослідники-науковці – значно сильнішими можуть бути у сербів, словаків, чехів, через почуття так званого «слов'янського єднання», аніж в угорців, котрі жодним чином не пов'язують себе ні з російською культурою, ні з російськими політичними традиціями (Nattrass, September 15, 2022).

Висновки. Таким чином, подібно кремлівському диктатору, який оголосив розвал СРСР найбільшою трагедією ХХ ст., а відтак запропонував замість добробуту та миру – будувати «руській мір, який немає кордонів», В. Орбан також побудував політичну атмосферу в своїй країні на «болючих спогадах про втрачене велике минуле». Тож споріднюють їх не більше, аніж подібність застосованих політичних технологій. Щоправда, на цьому ж ґрунті, іноді у них можуть співпадати також економічні інтереси. Тим більше, що усі російські контракти, як правило, обов'язково включають корупційну складову, а отже для політика, що оголосив розчарування в ліберальній демократії – будувати бізнес-зв'язки зі собі подібними завжди буде привабливо та приємно.

Водночас, враховуючи здатність В. Orbana тонко відчувати політичну кон'юнктуру, є підстави сподіватися, що за умови більш виразних і системно конкретизованих вимог до країн Європейського союзу, із дотримання у роботі певних засадничих принципів, як запоруки їхнього перебування в статусі членства – прозоріння партійців Фідес / ХДНП та їхнього лідера щодо позаконкурентних цінностей ліберальної демократії неодмінно настане.

REFERENCES

- Bayer, L. & Rosca, M.** (June 4, 2020). Hungary's century of anger. *Politico*. Retrieved from <https://www.politico.eu/article/trianon-treaty-anniversary-hungary-viktor-orban/>
- Bertolon, O.** (2019). Viktor Orbán's policy on the consolidation of power in Hungary for the period 2010-2018. *Regional studies*, 18, 73-77 // **Бертолон, О.** (2019). Політика Віктора Orbana щодо консолідації влади в Угорщині за період 2010-2018 років. *Регіональні студії*, 18, 73-77.
- Buslenko, V.** (2021). Modern democratization processes in Hungary. *Political life*, 3, 11-18 // **Бусленко, В.** (2021). Сучасні демократизаційні процеси в Угорщині. *Політичне життя*, 3, 11-18.
- Egry, G.** (2020). The greatest catastrophe of (post-)colonial Central Europe? The 100th years anniversary of Trianon and official politics of memory in Hungary. Retrieved from https://ies.lublin.pl/wp-content/uploads/2020/12/riesw_2020-2-06.pdf
- Плов, І.** (2013). Constitutional changes in Hungary in 2012: the main innovations and their impact on the socio-political development of the state. *Viche*, 4. Retrieved from <http://veche.kiev.ua/journal/3526/> // **Ллов, І.** (2013). Конституційні зміни в Угорщині 2012 року: основні новації та їх вплив на суспільно-політичний розвиток держави. *Віче*, 4. Retrieved from <http://veche.kiev.ua/journal/3526/>
- Hungary – WWI Losses, Treaty of Trianon, Sovereignty. *Britannica*. Retrieved from <https://www.britannica.com/place/Hungary/World-War-I>
- Huszka, B.** (2021). Romania's 'Hungarian problem': A minority caught between integration and self-segregation. Retrieved from <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2021/11/24/romania-hungarian-problem-a-minority-caught-between-integration-and-self-segregation/>

- Kopynets, Yu.** (2020). Parliamentary elections in the countries of the European Union in 2018: characteristics of electoral results and configurations of the party landscape. *Politicus: Science journal*, 3, 44-51 // **Копинець, Ю.** (2020). Парламентські вибори у країнах Європейського Союзу у 2018 році: характеристика електоральних результатів та конфігурацій партійного ландшафту. *Політикус: наук. журнал*, 3, 44-51.
- Körösényi, A.** (2015). *The Hungarian political system – after a quarter of a century*, edited by András Körösényi. Osiris-MTA Research Center for Social Sciences Institute of Political Science, Budapest // **Körösényi, A.** (2015). *A magyar politikai rendszer – negyedszázad után, szerkesztette Körösényi András*. Osiris-MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politika-tudományi Intézet, Budapest.
- Krekó, P.** (October 27, 2022). Russian influence in Hungary. *European Parliament*. Retrieved from https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/256493/OJ%20item%204_peter_kreko_in_g2_hearing_20221027_speaking_points.pdf
- Kudrin, F.** (2022). The European Parliament decided that Hungary can no longer be called a democracy. *Ukrainian Week*. Retrieved from <https://tyzhden.ua/News/255696> // **Кудрін, Ф.** (2022). Європарламент постановив, що Угорщина більше не може називатись демократією. *Український тиждень*. Retrieved from <https://tyzhden.ua/News/255696>
- Nattrass, W.** (September 15, 2022). Hungary's 'pro-Russia' stance was inevitable. The posture is the result of historical and recent political factors, many of which have been shaped by Orbán himself. *Politico*. Retrieved from <https://www.politico.eu/article/hungary-pro-russia-stance-inevitable/>
- Ostapets, Yu. & Radko, A.** (2023). The impact of the 2022 parliamentary elections in Hungary on the cast and configuration of the party system. *Regional Studies*, 32, 81-86 // **Остапець, Ю. & Радько, А.** (2023). Вплив парламентських виборів в Угорщині 2022 року на акторний склад та конфігурацію партійної системи. *Регіональні студії*, 32, 81-86.
- Ostapets, Yu. & Kopynets, Yu.** (2022). Parliamentary elections of 2021 in the countries of the European Union: description of general trends and national features of electoral choice. *Regional Studies*, 30, 82-90 // **Остапець, Ю. & Копинець, Ю.** (2022). Парламентські вибори 2021 року в країнах Європейського Союзу: характеристика загальних тенденцій та національних особливостей електорального вибору. *Регіональні студії*, 30, 82-90.
- Romanyuk, A. & Lytvyn, V.** (2016). *Comparative analysis of political institutions of the countries of the Visegrad Group and other countries of Central and Eastern Europe: monograph*. Lviv: LNU named after Ivan Franko, 548 // **Романюк, А. & Литвин, В.** (2016). *Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
- Schmied-Kowarzik, A.** (September 16, 2016). War Losses (Austria-Hungary). *International Encyclopedia of the First World War. 1914-1918 Online*. Retrieved from https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/war_losses_austria-hungary
- Szelényi, Zs.** (2023). While facing EU sanctions, Hungary is open to Russian influence. Why Viktor Orbán thinks he can maneuver between east and west – to Hungary's advantage. *Robert Bosch Academy*. Retrieved from <https://www.robertboschacademy.de/en/perspectives/hungarys-high-stakes-gamble-russias-war>
- Than, K. & Fenyó, K.** (June 4, 2020). One century on, Hungarians still feel World War One 'injustice'. Reuters. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-ww1-century-hungary-trianon-idUSKBN23B1SD/>
- Thorpe, N.** (June 4, 2020). The 100-year wound that Hungary cannot forget. *BBC News*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-europe-52903721>
- Victor Orban. *Britannica*. Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Viktor-Orban>
- Walker, N.** (April 11, 2022). Hungary: 2022 general election. Commons Library Research Briefing. House of Commons Library: London, 2022. Retrieved from <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9519/CBP-9519.pdf>
- Yatsyna, P.** (2023). The influence of transformational processes on the configuration of party systems of the Visegrad Four countries. *Regional studies*, 34, 183-192 // **Яцина, П.**

-
- (2023). Вплив трансформаційних процесів на конфігурацію партійних систем країн Вишеградської четвірки. *Регіональні студії*, 34, 183-192.
- Zan, M.** (2021). Political and party representation of the Hungarian ethnic community of Transcarpathia according to the results of the 2020 local elections. *Regional studies*, 24, 7-17 // **Зан, М.** (2021). Політико-партійна репрезентація угорської етнічної громади Закарпаття за результатами місцевих виборів 2020 року. *Регіональні студії*, 24, 7-17.
- Zelenko, H.** (2017). Factors of separation of political forces in the Visegrad Group countries. *Collections of Scholarly articles*, 3 (89), 25-43 // **Зеленько, Г.** (2017). Фактори розмежування політичних сил у країнах Вишеградської групи. *Наукові записки*, 3 (89), 25-43.